

TÜRK DÜNYASI ÇALIŞMALARINDA DİKKAT EDİLECEK BAZI HUSUSLAR

Prof. Dr. Orhan Kavuncu

1. Giriş

1991 yılının sonunda Sovyetler Birliği kendini feshedince 15 Sovyet Cumhuriyetinden bizimle dil ve/veya din yakınlığı olan altısı (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan) Türkiye'nin gündeminde öncekiyle kıyaslanmayacak kadar çok yer almaya başladı. Ve Türk Dünyası kavramı da eskisiyle kıyaslanamayacak kadar yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı. Bu Türk Dünyası neresidir? Burada kimler yaşar?

Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur, Irak ve Suriye Türkmenleri, Türkmenistan Türkmen'i, Azerbaycan Türk'ü, Türkiye Türk'ü, Balkan Türkleri, Kırım ve Kazan Tatarı, Saka, Teleut, Şor, Hakas, Altay, Başkurt, Çuvaş, Karaçay, Malkar, Kumuk, Nogay, Batı Avrupa Türkleri ve daha başkaları bu Türk Dünyası denilen coğrafyanın etnik dokusunu oluşturuyor. Bizimle birlikte yaşayan ama dilleri bizimkinden farklı olan topluluklar da var.

Türk Dünyası denilen bu 10 milyon km karelik topraklarda yaşayan toplam en az 250 milyonluk insan topluluğunun birçok meselesi var. Bu meseleleri önem sırasına nasıl koyacak, hangilerini öncelikli olarak çalışacağız?

Bu yazıda, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra geçen yirmi yıl içinde bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri ve Türk Dünyasının diğer yörelerindeki kardeşlerimizle ilgili akademik veya devletin görevlisi olarak çalışmalar yapan, oralarda STK olarak faaliyet gösterenler ve ticaret yapan, kısaca Tür Dünyasıyla bir şekilde ilgilenen Türkiye vatandaşları olarak göstermemiz gereken bazı dikkatlerden bahsedilecektir. Geçen yirmi beş yıl içinde kardeşlerimizle ilişkilerimizden süzülen bir tecrübenin ışığında bu hususların belirlendiği söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına kardeş ülke temsilcileriyle muhatap olanlar çok şükür muadelet esasına (denklik ilkesine) uygun hareket ediyorlar. Balkanlarda, Suriye, Irak'ta, Afganistan, Doğu Türkistan ve başka yerlerdeki Türk Topluluklarına yardım elini uzatan TİKA ve STK temsilcileri de aynı dikkati gösteriyorlar. Kimin ne zaman hangi duruma düşeceğini sadece Allah bilir; onun için Allah göstermesin Türkiye yardıma muhtaç duruma gelebilir. Öyle bir durumda bize nasıl davranılmasını bekliyor isek biz de yardım ettiğimiz kardeşlerimize öyle davranmalıyız.

Allaha şükredilecek bir husus, yirmi beş yıl içinde, kardeş cumhuriyetlerin ekonomik olarak aldıkları mesafedir. Bir misal olarak, Kazakistan Türkiye'de yatırım yapmaya hazır olduğunu Nursultan Nazarbayev'in ağzından ifade etmiştir. Yani denklik, dikkatle uyulması gereken bir ilke olmanın yanında fiili bir durum da olmuştur.

Unutmamak gereken önemli bir diğer husus, birleşme azminden kaybetmemektir. Şartlar iyiye veya kötüye gidebilir. Biz hangi şartlarda olursa olsun, önümüzde şimdi olduğu gibi ne kadar ciddi engeller olursa olsun, yakınlaşmak, birleşmek için gayretten beri durmamalıyız. Yeryüzünde güçler mücadelesinde birer piyon olmak yerine, denge oluşturan faktörlerden birisi olmak istiyorsak güçlü olmak, güçlü olmak içinde birlik olmak zorundayız. Bu yazıda

işte bu zoru başarabilmek için hangi hususlara dikkat etmemiz gerektiği üzerinde durulacaktır. Bu zoru ve onu aşabileceğimizi anlatabilmek bakımından biraz geriye gitmekte fayda var:

Daha 1990'a varmadan, Sovyetler Birliğinin kendini feshetmeye gittiği, Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka sloganları ile iyice belli olmuştu. Böylece bilim dünyasında, hep tartışılan bir sürecin tersi gerçekleşiyordu. Marksist telâkkilerin etkisinde hemen herkes özellikle solcu aydınlar, materyalist diyalektik anlayışın görüşünü benimseyerek tarihî sürecin kapitalizmden sosyalizme ve oradan da komünal topluma geçiş ile devam edeceğini düşünürken, sevgili Yakup Ömeroğlu'nun ifadesiyle, sosyalizmden kapitalizme geçiş süreci diye bir fiilî durumla karşı karşıya kaldık.

1985-1990 arasında Doğu Avrupa ülkelerinde sosyalist düzen, kalabalık toplantılarla yıkılırken Türkiye'de birçok milliyetçi muhafazakâr aydın, biraz da birbirine zıt iki duygu arasında kalmıştı: memnuniyet ve hayret. Memnunduk, çünkü komünizm çöküyordu; çöken Türkistan ve Kafkasya'da insanımıza çok zarar veren, onları kendi kimliğinden koparan, mankurtlaştıran komünizmdi.

Öte yandan hayret ediyorduk. Çünkü yıkılışı simgeleyen başka bir olay yoktu; sadece büyük kalabalıklar toplanıyor ve gösteri yapıyordu. Bir de Polonya'da Walesa'nın önderliğinde işçi grevleri... Türklüğün ve esasen insanlığın can düşmanı olan komünizmin kâğıttan kaplan olduğunu doğrusu görememiştik. Bu bizler için, sevinilecek bir olgu idi şüphesiz. Fakat bu sevinç biraz buruk bir sevinçti.

Sevincimizin niçin buruk olduğunu bu toplantıların birisi ile ilgili bir belgesel haberde gördüm: Sanıyorum Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de, kalabalık bir topluluk bir meydana toplanmış, hatipler konuşmuş, insanlar mevcut rejime kızgınlıklarını ve değişim arzularını sloganlar haykırarak dile getirmiş ve sonra toplantı sona ermiş, kalabalık dağılmıştı. Geriye kalan, çör çöp, kırılmış ağaç dalları, gazete artıkları gibi zibil ve yapay bir tepede iki demir çubuğun arasındaki Lenin portresinin sökülmiş ve tepe üstü yere çakılmış görüntüsü idi.

Bir hafta sonra meydan temizlenmiş, tepe eski haline getirilmişti. İki demir çubuğun arasında biz yine Lenin portresi beklerken, görüntüyü yakınlaştıran kamera, karşımıza bir reklâm panosu çıkarmıştı. Panoda bir Coca-Cola şişesi ve yanında mini etekli bir genç kızın etek kısmı, yani göbeğiyle dizinin arası vardı.

Biz nasıl buruk olmayaydık? Düşman yenilmişti ama yenen biz değildik. İnsanın, birçok din nazarında çok da meşru sayılmayan arzu ve isteklerini tahrik ederek para kazanma yolunu tercih eden bir sermaye idi zaferi kazanan...

Sovyetlerin dağılacağına 1990'dan 15 yıl önce gözümüzle görsek inanmazdık. Ama dağıldı. Bundan sonrası için de ümidimizi, bütün olumsuzluklara rağmen kaybetmeye gerek yoktur. "**Rabbim isterse sular büklüm büklüm burulur.**" Yeter ki bir gayret edelim, Allah'ın yardımını hak edecek işler yapalım.

2. Gerçekçi Olmak ve Empati Yapmak

Sovyetler Birliği'nin dağılması Türk Dünyası için bir dönüm noktasıdır. O günleri hatırlamak gerekiyor. Gerçi Türk Dünyası dediğimiz coğrafya Sovyetler Birliğindeki soydaşlarımızın yaşadığı coğrafyadan ibaret değildir. Türk Dünyası, Çin seddinden başlayıp Adriyatik Denizine kadar uzanan geniş bir coğrafyada soydaşlarımızı ve yaşadıkları yerleri ifade eden bir kavramdır. Batı Avrupa'da yaşayan kardeşlerimizi ve Amerika kıtasında,

Hindistan, Avusturalya ve Yeni Zelanda'da yaşayan Türkleri de düşündüğünüz zaman Türk Dünyası çok daha geniş bir coğrafyanın adı haline gelir; doğrusu Türk'ün yaşadığı her yer Türk Dünyası'dır. Bununla birlikte Sovyetlerin dağılmasına, Türk Dünyası kavramı bakımından ayrı bir önem atfediyoruz. Çünkü Türk Dünyası gerçeği ve kavramı o zamandan itibaren yaygın olarak kullanılır hale geldi ve Türk Dünyası'nın çok önemli bir bölümünü Sovyetlerdeki kardeşlerimiz oluşturuyor.

Benim dindar bir arkadaşım geçenlerde, **“hocam oralar bitmiş, adamlar dua edip âmin derken bile şerefe deyip içki kadehi kaldırıyorlar”** diye bir hüküm beyanında bulundu. Buna karşılık Türk Cumhuriyetlerinden bir dostum yıllar önce,

“Orhan Bey beni hakir görmeyin, ‘bu ne biçim Müslüman’ diyerek bana tepeden bakmayın. Ben Allah’a inanıyorum ve Müslümanım. Ama bunun dışında başka bir şey söyleyecek bilgiye sahip değilim. Çünkü biz üç nesil ateist eğitimden geçtik. Babam da ben de ‘Allah var’ diyemedik. Evde gizli gizli Allah’ın varlığını ikrar ettik.”

Bu dostum o şartlarda Müslüman olduğunu unutmamış ve Allah’a inancını korumuşsa şükretmek gerekir. O dostumla bu sohbeti yaptığımız esnada onun cennete benden daha yakın olduğunu hissetmişim.

1552’de başlayıp 1890’larda tamamlanmış bir Rus istilâsı ardından Bolşevik dönem, Türkistan ve Kafkasya coğrafyasında insan faktörünü çok etkiledi. Kardeşlerimizi bir taraftan birbirlerinden farklı siyasi kimlikler benimsetilmeye, bir taraftan **“Homo sovyeticus”** gayretleriyle Ruslaştırmaya tabi tutuldu. Ateist bir eğitimle geniş kitleler dinden uzak yetiştirildi, Stalin’den sonra çok küçük bir dini cemaat de dinini günümüz insanına uymayacak bir taassupla algıladı ve uyguladı. Zenginler ve toprak sahipleri **“Gulag / burjuva”** nitelemesiyle Sibiryaya sürüldü, istiklâl ve birlik için çalışanlar Pantürkist, faşist suçlamasıyla cezalandırıldı. Geri kalanlar da sindirildi ve birer mankurt yapılmak istendi.

Bütün bu uygulamalara biz maruz kalsaydık ne olurduk? Bütün bu uygulamalara rağmen bugün ilgili coğrafyadaki kardeşlerimiz kendi etnik ve siyasi kimlikleriyle birer varlık iseler şükretmek durumundayız.

“Hepimiz Türk’üz” deyince tepki gösteriyorlarsa, Türk olmadıklarını söylüyorlarsa bundan dolayı onları suçlamak yerine sabırla bir olduğumuzu, aynı ağacın dalları olduğumuzu, bu ağaca asırla önce v Türk denildiğini, ağacın isminden daha mühim olanın kökümüzün bir olması olduğunu anlatmalıyız. Bunu samimiyetle yatığımız zaman kabul gördüğünüzü müşahede edeceksiniz. Kaldı ki, bu konuda da empati yapmak durumundayız:

20. asrın son çeyreğinde Türk Dünyası gerçeği ile karşı karşıya gelindiğinde Türkiye’de bir tarafta bu gerçeğe **“safсата”** diyenler, diğer tarafta bu gerçek ile karşılaşmaktan heyecan duyanlar, sevinenler vardı.

Türk Dünyası için **“safсата”** diyenler, onunla ilgilenmeyi **“Turancılık”**, Turancılığı da **“ırkçılık, faşistlik, pantürkistlik, İslamiyet öncesi Türk Kültürüne dönüş özlemi, şamancılık”** olarak gören zihniyetler, 1992’den sonra nasıl bir dönüşüm geçirdi? Bir zamanların meşhur karikatüristleri, kafasında börk, sırtında sadak, elinde ok yay, at üstünde Turan’a sefere çıkan Rahmetli Türkes tiplerinden nasıl vaz geçti veya vaz geçti mi?

Osmanlının son dönemlerinden itibaren aydınlarımızda gördüğümüz kendi öz değerlerine yabancılaşma olgusu, bu “Turan” konusunda da kendini gösterdi. Yalnız Turan konusuna

soğuk bakan, hatta hasmane tutum içerisinde olan kesim, sadece batılılaşma gereğine inanarak kendine yabancılaşan aydınlar değildi. Anadoluocular ve İslâmcılar da konuya olumsuz yaklaşıyordu. 3 Mayıs 1944 tutuklamalarıyla başlayan ve o dönemin iktidarına yakın basın ve bürokratlar eliyle yürütülen bir karalama kampanyası maalesef etkili olmuştu.

Anadolucuların bir bölümü, Anadolu'ya gelen Türklerin burada mevcut yerliler arasında ekalliyette kaldığını, zaman içerisinde Anadolu'da yeni bir kültür etrafında şekillenen milletin yeni bir millet olduğunu, hatta temel renklerinin Helen medeniyetinin izlerini taşıdığını düşünüyorlardı. Bu Anadoluocular içinde mukaddesatçı milliyetçiler diyebileceğimiz bir grup insaf sahipleri vardı. Bunlardan meselâ Türkiye Yazarlar Birliği Kırım'a Taşkent'e, Almatı'ya, Ufa'ya ve Kazan'a aşkla şevkle koştular; kendilerini Turancı sayanlardan daha Turancı duygularla bezenmişlerdi.

Türkiye'de bütün bu dönüşümlere rağmen, günöbirlik değışmelerden etkilenmeler vardır. Oysa bizim hedeflerimiz bakımından uzun soluklu aydınlara ihtiyacımız vardır. Türk Dünyasını bir taraftan ideolojik motivasyonlar için gerekli iştah açıcı bir garnitür haline getirmemek, diğer taraftan da ilgiyi soğutmamak ve bilhassa aydın kesimde olabildiğince yaygın hale getirmek gerekiyor. Bu çalışmalarını yapacak üniversitelerimiz ve Türk Ocakları gibi sivil toplum kuruluşlarımız çok şükür var; yeter ki gayret edilsin, ihmal edilmesin.

3. Türk Dünyasını Bir Bütün Olarak Algılamak

Türk Dünyasını çalışırken şüphesiz “**bütöncü**” bir yaklaşım gereklidir. Türk Dünyasının bir yöresine herhangi bir sebeple gidip gelenler, bir yöresiyle yine řu veya bu sebeple ilgilenenler veya köken olarak Türk Dünyasının bir yöresinden gelenler Türk Dünyasının sadece o yöresini görüyorlar ve sadece o yöresiyle ilgileniyorlar. Sanırsınız ki Türk Dünyası, o küçük coğrafyada yaşayan o küçük Türk topluluğundan ibarettir.

Bir yöreyle ilgilenmek şüphesiz kaçınılmaz bir durumdur. Herkes Türk Dünyasının her tarafıyla zaten fiilen ilgilenemez. Burada vurgulanmak istenen görüş alanınızı kapatan önünüzdeki ağaçtan ormanı görememek halidir. Siz o ağaçla ilgileneceksiniz ama ormanın tamamını görmezden gelemezsiniz. Bir misalle anlatmak belki daha kolay olur:

1988 yılında Afganistan Türklerine Yardım kampanyasını yapıyorduk. “**Afganistan Türklerine yardım yapıyorsunuz da niye Doğu Türkistan'a yapmıyorsunuz?**” diye bir ithamla yüz yüze gelince şaşırılmış kalmıştım. Bakın şimdi Türk Ocakları Suriye ve Irak Türkmenlerine yardım kampanyalarını yapıyor. “**Hayır öncelik onlara değil Afganistan Türklerine olmalıdır**” gibi bir bağnaz tutumdan kaçınmamız gerekiyor.

4. Türk Dünyası Merkezlerini Disiplinler Arası Oluşturmak

Türk Dünyasıyla ilgilenenler elbette kendi mesleki alanları bakımından ilgilenecektir. Ancak kimi dilci dil meselesiyle, ilahiyatçı din meselesiyle ilgilenirken, dış politika uzmanı uluslararası ilişkiler zaviyesinden Türk Dünyasına bakarken Türk Dünyasının tek meselesi o ilgilendikleri konuymuş gibi yaklaşmaktadırlar. Bundan dolayı uzmanları kınamaya çok da hakkımız yoktur. Elbette herkes kendi ilgi alanı açısından Türk Dünyasını çalışacaktır. Olsa olsa Türk Dünyası çalışırken, ilgi alanları birbirinden bağımsız olmadığı için daha bütöncü, daha disiplinler arası bir yaklaşım beklenebilir. Türk Dünyası bu şekilde ele alındığı zaman, daha objektif bir bakış açısı yakalanabilir. Meselâ konusu “**Müslömanlık**” olan bir araştırıcı veya başka bir konu çalışan ama dindar olan bir başka araştırıcı, “**kardeşim buralar elden çıkmış, din diyanet hak getire**” diye bir kanaatle dini hayatı algılasa bu eksik olur. Çünkü

Sovyet döneminde Ateist bir eğitim çarkından geçen insanların çoğunun dinle ilgili bilgisi neredeyse sıfırdır. Dolayısıyla konu, sadece dini yaşayış açısından değil onu etkileyen bütün alanlar bakımından ele alınmalıdır.

Aslında disiplinler arası bakış, üniversite yöneticilerimizin konuyla ilgili araştırma ve uygulama merkezleri kurarken daha isabetli davranmalarını sağlayacaktır. Üniversitelerimizde Türk Dünyası Araştırma ve Uygulama Merkezleri kurulurken konu, Türkiyatçıların, Türkologların alanı olarak telakki edilmekte ve o zaman alan Türk tarihi uzmanlarıyla Türk dili ve edebiyatı uzmanlarına bırakılmaktadır; sosyal antropoloji, etnografya ve müzik gibi halk yaşayışı ve kültürü ile alakalı alanlar ise zaten Türkiyat çalışmaları arasında olması gerektiği halde ihmal edildiği için Türk Dünyası çalışmalarında eksikliği hep hissedilmektedir. Bu yaklaşımı şu şekilde düzeltmek gerekmektedir:

Tarih ve Dil şüphesiz Türk Dünyasının en önemli iki disiplinidir; bunlara halk bilimlerini de eklemek gerekir. Türk Dünyası çalışmaları bu alanlar ihmal edilerek yapılamaz; hatta Türk Dünyası çalışmalarının ana eksenini bu alanlardır; fakat bunlar dışında kalan alanlara da gerek vardır. O bakımdan Türk Dünyası Araştırma Merkezleri, disiplinler arası bir yaklaşımla kurulmalıdır. Tarih ve dil mutlaka olmalı, ama onun yanında bütün alt disiplinleriyle halk bilimleri, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve jeopolitik, ilahiyat, çevrebilim ve tarım, hukuk, sosyoloji, sosyal ve kültürel antropoloji olmalıdır. Türk Dünyası Araştırma ve Uygulama Merkezleri kurulurken, üniversitenin kapasitesine göre, ilgili alanlardan mümkün olanların Türk Dünyası Dil Araştırmaları Anabilim Dalı, Türk Dünyası Müzik Araştırmaları Anabilim Dalı vs. gibi birer anabilim dalı olacağı kurumlar öngörülmeli, ama üniversitenin ufunda bütün disiplinlerin birer anabilim dalı olması bulunmalıdır.

5. Türk Dünyasında Bizimle Aynı Kaderi Paylaşmış Türk Olmayan Kardeşlerimizi de Bütünün İçinde Saymak

Girişte de ifade edildiği gibi, Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur, Irak ve Suriye Türkmenleri, Türkmenistan Türkmen'i, Azerbaycan Türk'ü, Türkiye Türk'ü, Balkan Türkleri, Kırım ve Kazan Tatarı, Saka, Teleüt, Şor, Hakas, Altay, Başkurt, Çuvaş, Karaçay, Malkar, Kumuk, Nogay, Batı Avrupa Türkleri ve daha başkaları bu Türk Dünyası denilen coğrafyanın etnik dokusunu oluşturuyor. Öte yandan bizimle birlikte yaşayan ama dilleri bizimkinden farklı olan Kürtler, Çerkezler, Çeçenler, Tacikler, Boşnaklar, Moğollar ve başkaları da tarihin bir döneminde bizimle aynı kaderi paylaşmış olan topluluklar bizim "**Türk olmayan kardeşlerimizdir**". Onları da Türk Dünyası bütününü içinde saymamız için çok sebep var.

Bu etnik dokuyu nasıl çalışacağız, hangilerini öncelikle ele alacağız? Çok öncesinden beri üzerinde çalışılması gerektiğini düşündüğüm bir olgu, bu etnik dokudur. Tarih boyunca Farslarla Türkler arasındaki ilişkiler coğrafyamızda bir tampon bölge oluşturdu. Pamir yükseltilerinden başlayıp Pakistan'ın kuzey doğusundan, Afganistan ile Tacikistan ve Özbekistan'ın sınır hatlarından batıya doğru Hazar'ın güneyinden ve kuzeyinden, Kafkasya ve İran üzerinden Doğu ve güneydoğu Anadolu'ya, oradan da Irak ve Suriye hudutlarımız boyunca Akdeniz'e uzanan yer yer daralıp genişleyen bir şerit... Bu şerit üzerinde yaşayan irili ufaklı onlarca etnik grup var. Bunların sosyal antropolojik, etnolojik ve etnografik özelliklerini ortaya koymaya yönelik araştırma projeleri yapılması lazım. Bunlar bize Kürt gruplarıyla Tacikler hakkında, Farsça konuşan diğer topluluklar hakkında önemli bilgiler verecektir.

Bu etnik grupların genetik olarak bizimle ne kadar akraba oldukları ayrı bir konudur ve o kadar da önemli değildir. Bütüncü yaklaşım içinde kader birliği yapmış olmamız ve gelecekte

de ortak bir kaderi paylaşacak olmamız, onları bütünün içinde saymamız ve onların da bunu kabul etmesine gayret etmemiz için yeterli sebeptir.

6. Sonuç: Havf Ve Reca Arasında

Birliğimizi gerektiren birçok konjonktürel sebep vardır. Batı ülkelerinin, uluslararası ilişkilerde hak yerine menfaati gözeten bir anlayışa sahip olduğunu Ermenistan Azerbaycan ilişkilerinde bir kez daha gözlemliyoruz. Ortadoğu (Irak, Suriye, İran ve şu anda dikkati çekmese de Suudi Arabistan) Türkleri, Doğu Türkistan, Kıbrıs ve Batı Avrupa Türklüğü varlıklarını geleceğe taşımak diye ifade edebileceğimiz bir olgu bakımından kardeşlerimiz adına endişe duymak durumundayız. Türkistan Cumhuriyetlerinin Su problemini bir an önce halletmeleri bölgede istikrarlı bir birlikteliğin en önemli şartıdır.

Gelişen ilişkiler yumağında varlığımız geleceğe taşımak ve piyon ülkeler değil başat bir güç konumunda olmak için birlik olmamız şarttır. Eğer birliğimizi sağlayamazsak, Allah esirgesin, gelişen İpek yolu projesinde kimimiz Çin, kimimiz Rusya, kimimiz Amerika'nın yanına savrulup birer piyon ülke konumuna kalırız.

Bu noktada Türkiye'ye ve Türkiye aydınına çok görev düşmektedir. Türkiye kardeş cumhuriyetlerin bağımsızlığını tanıyan ilk ülkedir. Türkiye'nin gururu olan bu davranış, kardeş cumhuriyetlerin yöneticileri ve halkları tarafından da hâlâ muhabbetle ve takdirle hatırlanmaktadır. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesini uluslararası Türk Kazak Üniversitesi haline getiren Namık Kemal Zeybek Kazakistan'da ve Türk Dünyasının diğer yörelerinde ilgililer tarafından saygıyla anılmaktadır.

Türkiye tarafının bu faydalı işleri yapmaya devam ederken bu yazıda işaret edilen hususlara dikkat etmesi, birliğe giden yoldaki engelleri, engelleri aşmayı kolaylaştıracağını bilerek hareket etmek gerekir.

Geleceğe yönelik objektif öngörüler karamsar olmamıza, endişeli olmamıza yol açmaktadır. Buna karşılık akılcı ve gerçekçi gayretlerle birliğimizi pekiştirebilirsek Ziya Gökalp'in Türkçülüğün Esasları isimli kitabında en uzak diye gösterdiği hedeflerin çok yakın olması işten bile değildir.

Dün Rusya için imkânsız görülen Sovyetlerin kendini feshetme olgusu gerçekleşti. Yarın için de ABD'nin bir güç olmaktan çıkması imkânsız görülebilir. Ama Rusya'nın başına gelen ABD'nin de başına gelirse bu artık bir sürpriz olmayacaktır. Ne var ki biz bu tip beklentilere bel bağlamadan, kendi göbeğimizi kendimiz kesebilmeliyiz.

Özet olarak Türk Dünyası'nın birlikte bir güç haline gelmesi, çok zor görünmektedir; hatta kimilerince imkânsız görülebilir. Ancak biz gayret edelim, doğru tavırlarla, doğru okumalarla, doğru hedeflere yönelelim. Samimiyetle bir tehdit gücü olmak yerine bir huzur ve barış gücü olmayı murat edelim. Tarihimizin şahitliğinde geleceği yine biz kurgulayabiliriz.

O tarihin şahitliği göstermektedir ki, yeryüzünün ihtiyacı olan "**Küresel Adalet**" bizim tarafımızdan tesis edilebilir.

Yarın elbet bizim elbet bizimdir
Gün doğmuş gün batmış ebet bizimdir.